

הבריחה מקפריסין עדויות של אליעזר טל (קליין)

הקדמה מאת יהודה בן-צור: בסוף 1945 נקרא הצי הבריטי לחסום את תנועת העפלה. בתגובה לגידול במספר האוניות וכמות המעפילים שהובלו בהן, שינו הבריטים בקיץ 1946 את מדיניות המעצר והחלו להגלות את המעפילים למחנות מעצר בקפריסין. בתקופה של כשלושה שבועות, מה-11.8 ועד ה-2.9, נתפסו חמש אוניות: 'יגור', 'הנרייטה סאלד', 'כתריאל יפה', 'כ"ג יורדי הסירה' ו'ארבע חריות' (ספינה נוספת, 'עמירם שוחט' הצליחה לפרוץ את ההסגר) – ומעפיליהן על המלווים נעצרו בקפריסין. המחסור במלווים הדאיג את 'המוסד לעליה ב' וע"כ הוחלט להבריח שמונה¹ מהם ממחנות המעצר ולשלבם מחדש בפעילות ההעפלה. להלן קטע מעדותו של אליעזר טל (קליין), אחד הבורחים, שניתנה על ידו בנובמבר 1961, ומצויה בארכיון תולדות ההגנה. הקטע מתייחס לפעילותו לאחר הגעתו בספינה 'כתריאל יפה' והחבלה באוניית הגירוש "אמפייר הייוד", שעמדה להובילם לקפריסין.

"שוטטנו בים יומיים-שלושה, כנראה בגלל אי-כשירות המחנות לקליטת אנשים. הגענו לפמגוסטה, הורדנו לאסדות ומהן למכונות משא, שהעבירונו ל"מחנה 60' (ב'מחנה 55' היו אנשי 'יגור' ו'הנרייטה סאלד'). בבואנו למחנה היו שם עדיין קבוצות עבודה של קפריסאים שעסקו בהשלמת המחנה. מהרגע הראשון לבואנו, חיפשתי דרך להסתלק משם, תוך תקווה למצוא דרך להגיע ארצה מנמל פמגוסטה. זלמן ואני נסינו לברוח כפועלים. זלמן נתפס והוחזר למחנה, אני נכנסתי לאוטו של פועלים בו היה בחור שעזר לי מאד בשכנעו את שאר הפועלים לשתוק. יצאנו מהמחנה. היו לי דולרים וליש"ט, ביקשתי מהבחור שיעזור לי ליצור קשר עם הקהילה היהודית, אך הוא לא הכיר יהודים בעיר. אכלנו במסעדת פועלים יוונים ואח"כ, בחשכה, יצאנו החוצה והוא הלך לברר אם יש קהילה ורב יהודיים. הלך למועדון יווני (כנראה תא קומוניסטי) וחזר כעבור שעתים ללא כל ידיעה.

לבסוף נתגלה ישראל המתגורר בקפריסין. הובאתי אליו ע"י הפועלים שהראו לי את ביתו והסתלקו, כנראה לא רצו להסתכן יתר על המידה. פגשתי זוג דובר עברית (הוא מהנדס העובד בקפריסין) והצגתי את עצמי. הם נתקפו פאניקה. ביקשתי ממנו שידריך אותי בנמל, כדי שאוכל לעלות על ספינה ערבית שהפליגה לארץ. נעניתי בסירוב וביקשתי שלפחות ילינו אותי, מזה הם פחדו יותר. ולבסוף – ביקשתי שישאיל לי זוג מכנסיים (שלי נקרעו) גם לכך הם סרבו. נאלצתי לעזבם וחיפשתי מקום לינה בפרדס או כרם בסביבה מתוך כוונה לגשת למחרת בבקר לנמל. לאחר השינה בלילה על החול, קמתי בבקר כשאני חולה (בדלקת-ריאות, כפי שהתברר אח"כ). החלטתי לחזור ל"מחנה 60' ולשוב ולצאת ממנו אחרי שאבריא. לא רציתי להסגיר את עצמי. עמדתי ליד הכביש המוביל למחנה ושם הבחנתי במכונות משא המובילות מים אליו. קפצתי על מכונת משא עליה היה מותקן מיכל מים, הסתתרתי בה וכך נכנסתי חזרה למחנה. שם טיפל בי ד"ר שיבא, שהיה אחראי לקבוצת רופאים ארץ-ישראלים שנשלחו לטפל במעפילים.

במחנה, כמו בזמן ההפלגה לארץ, הקימונו ועדת פעולה וכן דאגנו שתהיה נציגות נאותה של המעפילים כלפי הבריטים. היו מעפילים בעלי כושר מנהיגות וארגון. יהודי מפולין שידע היטב אנגלית שימש כמקשר עם הבריטים. כל ארגון החיים הפנימיים: משמר, מזון, הגיינה, תרבות וכו' הועבר אליהם. מהארץ נשלח שמואל ינאי ('סמק')² מהפלוגה הימית של הפל"מ ותפקידו היה ליצור קשר עם המלווים במחנות וחיפוש דרכים להברחתם ארצה או לאירופה. סמק שהיה בחוץ, חיפש, אפוא, אפשרויות לבריחה מקפריסין. לבסוף סודרה ספינה יהודית מא"י שתאסוף אותנו בנמל לימסול ותביאנו ליוון. ביוון צריך היה סניף 'המוסד לעליה ב' לדאוג להעברתנו לאיטליה.

התכנית הייתה להוציא 8 מלווים ואלחוטאים וכן את המכונאי הגוי של 'הנרייטה סאלד' (הצוות הזר של הספינה הורד ממנה בלב-ים סמוך לחופי הארץ. מצוות זה נשאר רק המכונאי, שנשלח עם המעפילים לקפריסין. הצוותים האיטלקיים היו במחנות כמעפילים והוחזרו ארצה בתוך מכסת ה-1,500 שקבלו סרטיפיקטים. מהארץ הם הובאו חזרה לאיטליה). הבריחה מהמחנה הייתה

¹ השמיניה שנבחרה: ישרול"ק אוירברך, שאול אורן, פבי גבר, פטר הופמן, אלי זוהר, לייזר טל, יוס'קה לזרובסקי וישרול"ק רותם.

² 'סמק' הגיע עם 'קיפי'-אריה קפלן לקפריסין עם מעפילי 'הנרייטה סאלד'. 'קיפי' קיבל על עצמו את ניהול המחנה ו'סמק' נקבע כמקשר עם הגורמים השונים בקפריסין ובתוקף זה הוא התגורר מחוץ למחנה.

בדמדומי הערב בזחילה דרך הגדר המקיפה אותו. בחוץ, במקום מסוים בפמגוסטה, חיכה לנו טכסי שנשכר ע"י סמק שהובילנו ללימסול. נמל לימסול קטן מאד – מזח אחד ללא הגבלות כניסה אליו. טיילנו לאורך המזח אחד אחד הסתננו לספינה. בספינה הוחבאנו, שמונת הישראלים והיווני בתא החרטום.

בבקר, כמתוכנן, הפליגה הספינה ליוון. עד ליוון – היתה ההפלגה כשורה (פרט לחוסר מזון). ליד יוון הבחנו בעצבנות אצל רב החובל והייתה מחלוקת בינינו על תכנית הירידה לחוף. אנחנו דרשנו לרדת לא רחוק ממקום עתיקות מסוים בכניסה למפרץ פיראוס בלילה בחסות החשכה. אחד מאיתנו שהפליג כמלווה מיוון והכיר את השטח, צריך היה ליצור את הקשר עם אנשינו באתונה, רב החובל רצה להורידנו דווקא ביום ובשום פנים לא בלילה. בלילה עגנו, איפוא, לא רחוק מהחוף וספינת משמר יוונית, שעברה במקום, גילתה אותנו. ברגע בו עלו היוונים לספינה מסר להם רב החובל על מציאותנו. הכיסוי להיותנו בספינה היה הסיפור הבא: "אנחנו מעפילים מאיטליה, שהפלגנו ארצה ורומינו ע"י רב החובל האיטלקי שהורידנו לאי יווני שומם. הספינה הנוכחית שעברה ליד האי הצילתנו, תוך כוונה להסגירנו ביוון ע"מ שהיוונים יחזירונו לאיטליה.

נעצרנו כמובן ע"י היוונים ומאחר שזה היה ערב יום כיפור (1946 – תש"ז) סרבנו לאכול את המזון שהוגש לנו ע"י היוונים ובכך הדגשנו את היותנו פליטים יהודיים. כל זה – הואיל ובאותו זמן היה מצוד על קומוניסטים ולא רצינו להחשד כקומוניסטים המוברחים ליוון. הובאנו לפיראוס ונעצרנו במשטרת הזרים. בשבוע המעצר הראשון חיינו על לחם צר ומים לחץ. אח"כ נודע מעצרנו לאנשי 'עליה ב' והתחיל מו"מ בין המשטרה לנציגי 'המוסד' בתיווך יהודי הקהילה. תמורת שוחד ניכר, שוחררנו מהכלא אחרי 3 שבועות, אבל היינו צריכים להמצא בפיקוח המשטרה. שלושה שבועות לאחר שחרורנו קיבלנו הודעה מן המשטרה, שעלינו להתייצב לבקורת ונמסר לנו, שכנראה המשלחת הצבאית הבריטית, ששהתה שם, רצתה לוודא את זהותנו.

החלטנו לא להתייצב במשטרה ולברוח עוד לפני מועד ההתייצבות. נציג 'המוסד' שכר ספינה קטנה ובאחד הלילות עלינו עליה במפרץ ליד פיראוס ונסענו לאיטליה. בהתקרבו לאיטליה – מטרתנו הייתה הנקודה הדרומית מזרחית בקצה "העקב" האיטלקי, פרצה סערה ונאלצנו למצוא מחסה באי מדרום לקורפו. כאן הופתענו ע"י סירה מהחוף ובה השוטר היחיד שהיה בכל האי הזה, שהתעניין למעשינו. הכיסוי שלנו הפעם היה שונה. טענו שאנו חיילים בריטים - מאיטליה – ויצאנו לטיול, הסערה הטילתנו לאחד החופים ואת הספינה הנוכחית שכרנו כדי שתחזיר אותנו לאיטליה. השוטר אמר שבחוף נמצא נתין בריטי שבדאי נשמח לראותו.... היה זה אזרח בריטי שישב כבר 20 שנה שם. בתרוץ של עייפות סרבנו לרדת והשוטר הציע להביאו לאוניה. היינו שם שמונת הישראלים שעזבו את קפריסין (היווני חזר לביתו) ולא כולם נראו כטיפוסים בריטים מובהקים!... הארבעה שלא ידעו אנגלית, הורדו למחסן – ושאר הארבעה נשארנו כדי לשוחח אתו. אח"כ שב סמל המשמר ולקח את תעודותיה של האוניה באומרו, שאינו יכול להרשות לנו לעזוב את האי.

הוא הציע שעם שוך הסערה נפליג בסירה אחרת – לקורפו שם הייתה משחתת בריטית, שתדאג בודאי להעברתנו לאיטליה. עם בקר – כשהתעודות נשארנו בידי הסמל – הפלגנו בספינתנו לאיטליה! הגענו לחוף האיטלקי ביום ומאחר ולא יכולנו לעגון ולהמתין יותר, בחרנו בחוף השומם ביותר לצורך הירידה. בסירת ההצלה של הספינה הגענו לחוף, כשהספינה לא ממתנה לנו ומסתלקת מיד. החוף היה צוקי וסוער מאד והעליה היתה כרוכה בקשיים רבים. מצאנו על החוף מספר איטלקים עניים שעסקו בגידול טבק. קבלונו בסבר פנים יפות והדריכונו לעיר הקרובה שבה היה מחנה פליטים יהודיים. שם פגשנו בחיילים היהודיים שהמתינו לנו וכמעט ונאשו מבואנו. נלקחנו משם לבארי, שבה היה בסיס של 'המוסד לעליה ב'. אחרי כמה ימי שהייה שם, נסענו לרומא ומשם פוזרנו למקומות שונים. אני נשלחתי חזרה למילנו".